

6. Kamu Maliyesi

2014 yılının ilk yarısı itibarıyla bütçe performansı, özellikle faiz dışı harcamalarda gözlenen yüksek artışın ve yılın ikinci çeyreğinde belirginleşen iç talebe dayalı vergilerdeki yavaşlamanın etkisiyle önceki yılın aynı dönemine göre bir miktar bozulma göstermiştir. Yılın ilk çeyreğinde, vergi gelirlerinin performansında gözlenen olumlu gidişatın, 2014 yılı başında uygulamaya konulan vergi artışlarına, kur ve fiyat hareketlerine ve iç talebi kısımaya yönelik alınan makro ihtiyati önlemlerin uygulamaya girmesi öncesinde tüketimin öne alınmasına bağlı olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, yılın ikinci çeyreğinde vergi gelirleri artış hızının bir miktar ivme kaybettiği gözlenmektedir. Vergi dışı gelirden görülen olumlu performansta ise süreklilik arz etmeyen bir defaya mahsus gelir kapsamında değerlendirilmesi mümkün olan gelir unsurlarının önemli bir rol oynadığı gözlenmektedir.

Geçtiğimiz yıllarda kamu maliyesi dengelerinde gözlenen olumlu seyrin sürdürülebilmesi ve mali disiplinin kalıcılığının sağlanabilmesi açısından, yılın geriye kalan bölümünde maliye politikası uygulamalarının OVP'de belirlenen çerçeve içinde yürütülmesi ve özellikle faiz dışı harcamaların kontrol altında tutulması önem arz etmektedir.

6.1. Bütçe Gelişmeleri

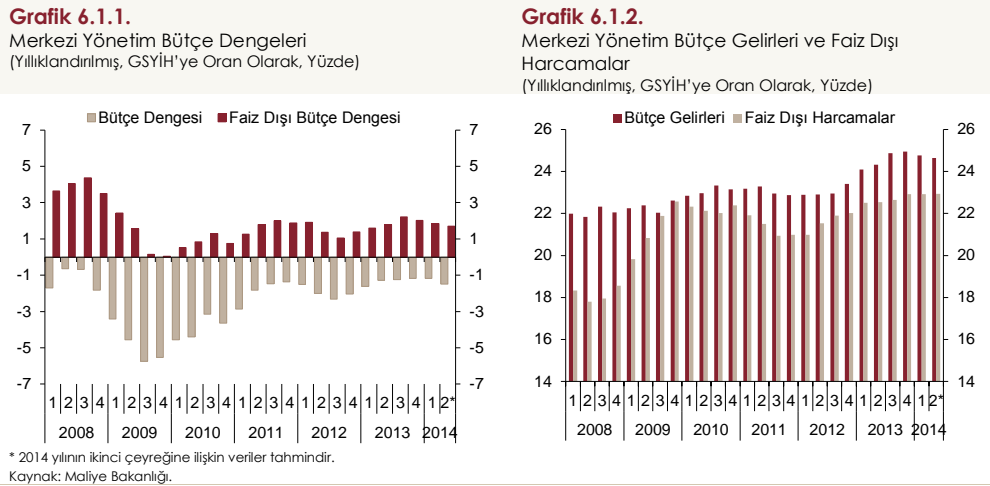
Merkezi yönetim bütçesi 2014 yılının ilk yarısında 3,4 milyar Türk lirası açık verirken, faiz dışı bütçe dengesi 23,1 milyar Türk lirası fazla vermiştir (Tablo 6.1.1). Vergi gelirleri yılsonu hedefiyle uyumlu seyrederken, faiz hariç bütçe giderlerindeki yüksek artış eğilimi devam etmiştir.

Tablo 6.1.1.
Merkezi Yönetim Bütçe Büyüklükleri
(Milyar TL)

	Ocak-Haziran 2013	Ocak-Haziran 2014	Artış Oranı (Yüzde)	Gerçekleşme/ Bütçe Hedefi (Yüzde)	Hedeflenen Yıllık Değişim Oranı (Yüzde)
Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri	187.9	213.9	13.8	49.0	7.0
Faiz Giderleri	23.3	26.5	13.6	50.9	4.0
Faiz Hariç Bütçe Giderleri	164.6	187.4	13.9	48.7	7.4
Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	190.9	210.5	10.2	52.2	3.5
I. Vergi Gelirleri	158.4	168.1	6.1	48.3	6.8
II. Vergi Dışı Gelirler	26.2	34.1	30.3	76.5	-10.8
Bütçe Dengesi	3.1	-3.4	-	10.1	-
Faiz Dışı Denge	26.4	23.1	-12.4	123.2	-

Kaynak: Maliye Bakanlığı.

2013 yılındaki yüksek bütçe performansının etkisiyle yüzde 1,2'ye düşen merkezi yönetim bütçe açığının GSYİH'ye oranının, 2014 yılının ilk yarısında bir miktar yükselerek yüzde 1,5 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (Grafik 6.1.1). Faiz dışı bütçe fazlasının GSYİH'ye oranı ise, 2012 yılının üçüncü çeyreğinde gördüğü yüzde 1,1 oranındaki düşük seviyeden sonra artmaya başlamış ve 2013 yılını yüzde 2 seviyesinde kapatmıştır. Söz konusu oranın 2014 yılının ilk yarısında bir miktar düşerek yüzde 1,7 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2012 yılından itibaren belirgin bir artış eğilimine giren ve 2013 yılı sonunda yüzde 22,9 olarak gerçekleşen merkezi yönetim faiz dışı harcamalarının GSYİH'ye oranının 2014 yılı ilk yarısı itibarıyla da yüksek seviyesini koruması beklenmektedir (Grafik 6.1.2). Diğer yandan, merkezi yönetim bütçe gelirlerinin GSYİH'ye oranı, 2012 yılı Eylül ayında ve 2013 yılı Ocak ayında gerçekleştirilen vergi düzenlemelerinin ve iktisadi faaliyetlerdeki görece hızlanmanın etkisiyle, 2013 yılsonu itibarıyla yüzde 24,9 oranına çıkmıştır. Söz konusu oranın 2014 yılı ilk yarısı itibarıyla, özellikle iç talebe dayalı vergi gelirlerindeki yavaşlamanın etkisiyle yüzde 24,6 seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir.

Merkezi yönetim faiz hariç bütçe giderlerinde 2012 yılının ikinci yarısından itibaren görülmeye başlanan yüksek artış eğiliminin 2014 yılının ilk yarısında da sürdüğü görülmektedir. Bu çerçevede, merkezi yönetim faiz hariç bütçe giderleri 2014 yılı ilk yarısında önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 13,9 oranında artmıştır (Tablo 6.1.2).

2014 yılı Ocak-Haziran döneminde, faiz hariç bütçe giderleri içindeki ana kalemlerden cari transferler, personel giderleri ve mal ve hizmet alım giderleri sırasıyla yüzde 10,1, yüzde 16,5 ve yüzde 14 oranında artmıştır. Cari transferlerin diğer harcama kalemlerine göre daha düşük bir oranda artış kaydetmiş olması faiz hariç bütçe giderlerindeki yükselişi bir miktar sınırlamıştır. Personel giderleri ve kamu yatırım giderleri (sermaye giderleri ve transferleri) faiz dışı giderlerdeki hızlı artış eğiliminin ana belirleyicileri olarak ön plana çıkmaktadırlar. Diğer yandan, borç verme kalemindeki yüksek orandaki artışın önemli bir kısmı KİT'lere verilen borçtaki yükselişten kaynaklanmıştır.

Tablo 6.1.2.

Merkezi Yönetim Faiz Dışı Harcamaları (Milyar TL)

	Ocak-Haziran 2013	Ocak-Haziran 2014	Artış Oranı (Yüzde)	Gerçekleşme/ Bütçe Hedefi (Yüzde)
Faiz Hariç Bütçe Giderleri	164,6	187,4	13,9	48,7
1. Personel Giderleri	49,0	57,0	16,5	51,9
2. SGK Devlet Primi Giderleri	8,1	9,6	18,7	50,8
3. Mal ve Hizmet Alım Giderleri	13,3	15,2	14,0	40,5
4. Cari Transferler	75,3	83,0	10,1	50,7
a) Görev Zararları	1,4	1,5	6,5	35,4
b) Sağlık, Emeklilik ve Sosyal Y.G.	36,5	39,9	9,2	51,8
c) Tanımsal Destekleme Ödemeleri	6,8	6,8	0,9	70,5
d) Gelirden Ayrılan Paylar	19,6	22,8	16,7	48,4
5. Sermaye Giderleri	12,0	13,9	16,2	37,9
6. Sermaye Transferleri	2,2	2,7	22,7	41,5
7. Borç Verme	4,7	6,0	27,6	78,3

Kaynak: Maliye Bakanlığı.

2014 yılının ilk yarısında merkezi yönetim genel bütçe gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 9,6 oranında yükselmiştir (Tablo 6.1.3). Söz konusu dönemde vergi gelirleri yüzde 6,1 oranında, vergi dışı gelirler ise yüzde 30,3 oranında yükselmiştir.

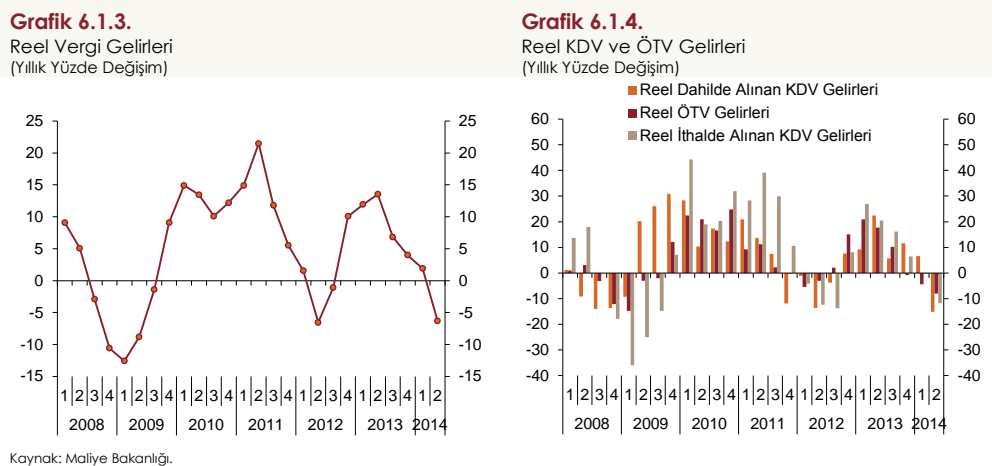
Tablo 6.1.3.Merkezi Yönetim Genel Bütçe Gelirleri
(Milyar TL)

	Ocak-Haziran 2013	Ocak-Haziran 2014	Artış Oranı (Yüzde)	Gerçekleşme/ Bütçe Hedefi (Yüzde)
Genel Bütçe Gelirleri	184,5	202,2	9,6	51,5
I-Vergi Gelirleri	158,4	168,1	6,1	48,3
Gelir Vergisi	29,5	34,9	18,1	49,3
Kurumlar Vergisi	15,4	15,4	0,0	49,5
Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	19,0	19,7	3,7	49,8
Özel Tüketim Vergisi	40,0	40,7	1,8	45,5
İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	30,9	31,5	1,8	48,5
II-Vergi Dışı Gelirler	26,2	34,1	30,3	76,5
Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	7,5	8,8	17,7	107,8
Faizler, Paylar ve Cezalar	12,2	17,0	39,9	65,5
Sermaye Gelirleri	5,4	6,4	18,3	72,8

Kaynak: Maliye Bakanlığı.

Vergi gelirleri incelendiğinde, 2014 yılının ilk yarısı itibarıyla, gelir vergisinde yüksek oranlı artış olduğu, gelir vergisi hariç tutulduğunda ise yüzde 6,1 olan vergi gelirleri artış oranının yüzde 3,4'e gerilediği görülmektedir. Bu durum büyük ölçüde iç tüketime dayalı vergi tahsilatlarındaki yavaşlamadan kaynaklanmaktadır. Tüketime dayalı olan vergi türlerinden dahilde alınan KDV yüzde 3,7 oranında artarken, ÖTV ve ithalde alınan KDV tahsilatlarındaki artış hızı yüzde 1,8 ile sınırlı kalmıştır. ÖTV tahsilatının ayrıntıları incelendiğinde ise, tütün mamulleri ve motorlu taşıtlar üzerinden yapılan tahsilatların sırasıyla yüzde 13,3 ve yüzde 8,4 oranında artmasına karşın, toplam ÖTV tahsilatı içinde yüksek paya sahip olan petrol ve doğalgaz ürünleri üzerinden yapılan tahsilatın yüzde 5,2 oranında düştüğü görülmektedir.

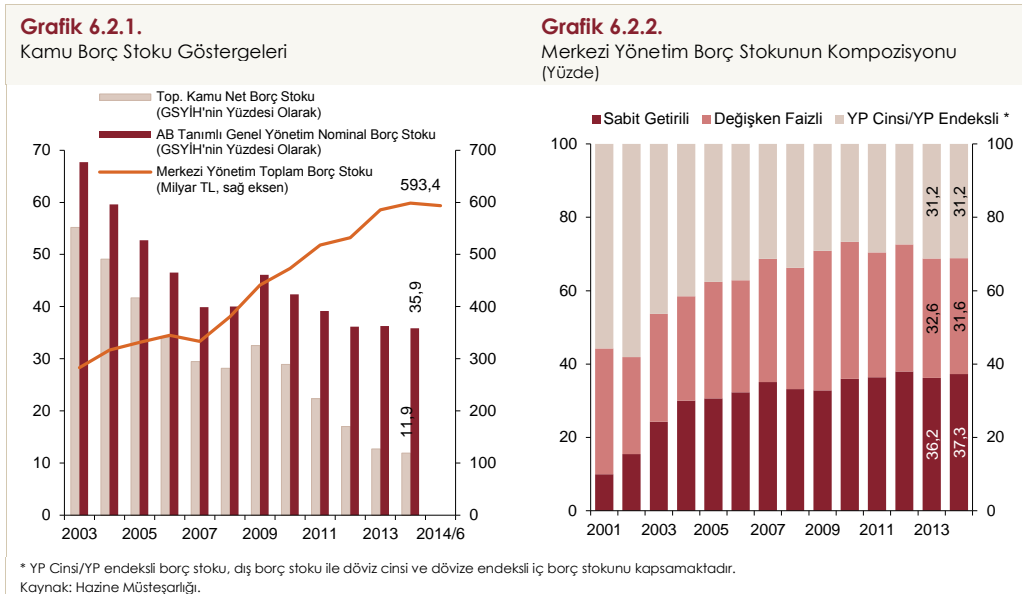
2012 yılının Eylül ayında bazı vergi oranlarında gerçekleştirilen artışlar ve baz etkisiyle birlikte pozitif değerler almaya başlayan reel vergi gelirlerindeki yıllık değişim oranı 2013 yılının ikinci yarısında yavaşlamaya başlamıştır. 2014 yılının ilk yarısında ise iç talebe dayalı vergi gelirlerindeki belirgin yavaşlamanın etkisiyle reel vergi gelirleri yüzde 6,3 oranında gerilemiştir (Grafik 6.1.3). 2014 yılının ilk yarısında tüketime dayalı vergiler olan dahilde alınan KDV, ÖTV ve ithalde alınan KDV tahsilatları reel olarak sırasıyla yüzde 15,2, yüzde 8 ve yüzde 11,8 oranında gerilemiştir (Grafik 6.1.4).

6.2. Kamu Borç Stokundaki Gelişmeler

Kamu borç stoku göstergeleri, 2014 yılının ilk yarısı itibarıyla olumlu bir görünüm sergilemektedir. Toplam kamu net borç stoku ve AB tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun GSYİH'ye oranları azalmaya devam etmiş, sabit getirili borç senetlerinin toplam borç stoku içindeki payı artmış, borç stokunun ortalama vadesi uzamış ve son üç ayda borçlanmanın reel maliyeti düşük seviyelerde gerçekleşmiştir.

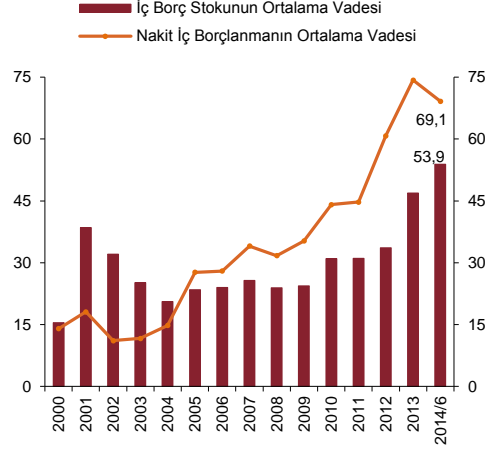
Merkezi yönetim borç stoku, 2014 yılı Haziran ayı sonunda 593,4 milyar Türk lirası seviyesindedir (Grafik 6.2.1). Toplam kamu net borç stokunun ve AB tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun GSYİH'ye oranları, 2014 yılının ilk çeyreğinde bir önceki yıl sonuna göre sırasıyla 0,8 ve 0,4 puan azalmıştır (Grafik 6.2.1).

Sabit getirili borç senetlerinin toplam borç stoku içindeki payının, 2013 yılı sonuna göre bir miktar arttığı görülmektedir (Grafik 6.2.2). Öte yandan iç borçlanmanın döviz ve faiz yapısını incelediğimizde ise, 2014 yılının ilk beş ayında sabit faizli borçlanmanın payının bir önceki yılın aynı dönemine göre azaldığı göze çarpmaktadır. Kamu mevduatının aylık ortalama borç servisini karşılama oranı yüzde 170,3 düzeyindedir. İç borç stokunun vadeye kalan ortalama süresi artarak 53,9 ay olmuştur (Grafik 6.2.3). İlk altı ayda tahvil ihracı yoluyla gerçekleştirilen dış borçlanmanın tutarı ise 5,4 milyar ABD doları olup, söz konusu borçlanmanın ortalama vadesi 15,7 yıl olmuştur (Grafik 6.2.4).

Grafik 6.2.3.

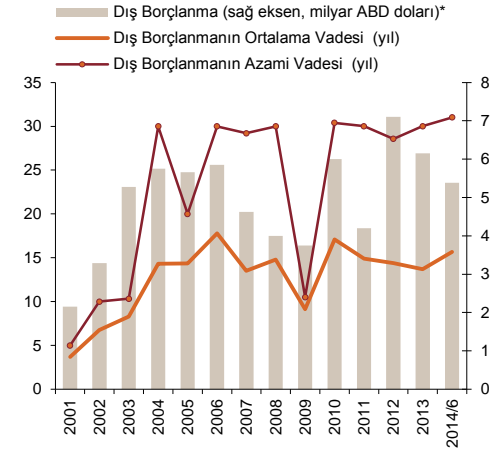
Nakit İç Borçlanmanın Ortalama Vadeli ve İç Borç Stokunun Vadeye Kalan Ortalama Süresi (Ay)

* İlgili yılda yapılan toplam dış borçlanma miktarını göstermektedir.
Kaynak: Hazine Müsteşarlığı.

Grafik 6.2.4.

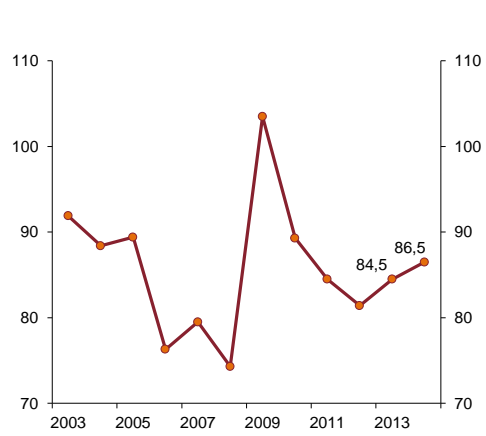
Tahvil İhracı Yoluyla Borçlanma

İç borç çevirme oranı, 2014 yılı Mayıs ayı sonunda yüzde 86,5 olarak düzeyindedir (Grafik 6.2.5). 2009 yılının başından 2011 yılının başına kadar hızlı bir düşüş eğilimi kaydettikten sonra, küresel finansal dalgalanmalar ve temkinli para politikası duruşu nedeniyle son dönemde artmaya başlayan ortalama reel faiz oranı¹ ise, son üç ayda düşük seviyelerde gerçekleşmiştir (Grafik 6.2.6).

Grafik 6.2.5.

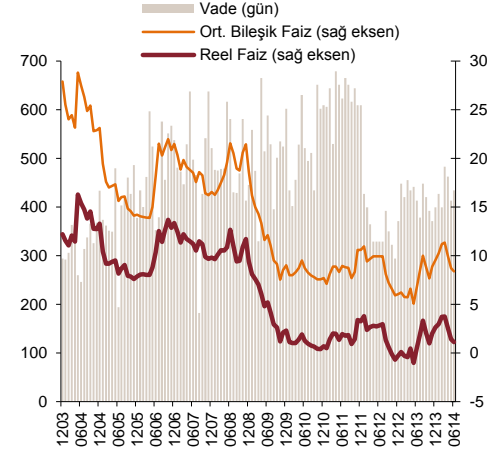
Toplam İç Borç Çevirme Oranı (Yüzde)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, TCMB.

Grafik 6.2.6.

İskontolu İhalelerde Gerçekleşen Ortalama Borçlanma Vadeli ve Faiz Oranı

¹ Reel faizler, nominal faiz oranlarının (Hazine'nin yaptığı TL cinsi kuponuz senet ihalesinde kabul edilen ortalama yıllık bileşik faiz oranı) gelecek on iki aylık TÜFE beklentisinden (TCMB Beklenti Anketi) arındırılması suretiyle hesaplanmıştır.

